

НЕРЕДОВНА ОСТАВА У РИМСКОМ И САВРЕМЕНОМ ПРАВУ

Нина Косановић¹,

докторанд Правног факултета Универзитета у Нишу

Апстракт

Циљ овог рада је да покаже значај и универзалност правила која су важила у римском праву, у области чувања туђе ствари и њихов утицај на савремено право. Као једна врста уговора о остави у Риму јавља се *depositum irregulare*, односно, нередовна (неправа) остава. У раду се настоји да се упоредном анализом укаже на разлику између редовне и нередовне оставе и да се правила која су важила за нередовну оставу у римском праву доведу у везу са правилима која се примењују на овај уговор у савременом праву, као и са именованим уговорима који су настали на темељу уговора о нередовној остави. Уговори савременог права који потичу из уговора о нередовној остави римског права, с обзиром на област у којој се користе, стекли су нове особине које их чине комплекснијим, али је основни мотив за закључење уговора свима остао исти – чување заменљивих ствари.

Кључне речи: уговор о остави, нередовна остава, уговори римског права, римско облигационо право, чување туђе ствари

1. Увод

Depositum irregulare је био једна врста (ванредне) оставе у римском праву, поред *depositum miserabile* и *depositum in sequestrem*. Ове три врсте уговора о остави су се, уз извесне измене, задржале и у савременом праву. Оне су испољиле најдиректнији утицај на посебне врсте савремених уговора о депозиту (Наумовски, Бучковски, Игњатовић, Симоновска, 2012: 222).

Depositum irregulare, какав је постојао у римском праву, одговарао је тадашњим условима робовласничког друштва, које је било засновано на експлоатацији, са неограниченим приватним власништвом. С обзиром

¹nina_gavrilovic87@yahoo.com

на велике друштвене, економске и културне промене до којих је дошло од тог времена до данас, разумљиво је да је овај уговор претрпео промене. Међутим, иако разлике несумњиво постоје, велики број особина овог уговора, као и обавеза уговорних страна и правила о одговорности се задржало до данас.

Закон о облигационим односима регулише уговор о остави у посебној глави, где су обрађени и посебни случајеви (врсте) оставе – неправна остава, која је и предмет рада, и остава у нужди.

Depositum irregulare или нередовни, неправи депозит се, за разлику од друге две врсте оставе у римском праву, највише разликује од редовног депозита. Јавља се у време процвата римске трговине, а нарочито је распрострањен у грчким провинцијама (Мијачић, 1988:73). У римском праву се, најчешће, на чување давао новац и друге заменљиве ствари (вино, уље, жито...), на којима је депозитар стицао право својине, па је могао слободно да их користи, потроши и отуђи, а по истеку нередовног депозита био је дужан да врати исту врсту и количину ствари, односно, исту суму новца (Бујуклић, 2009: 282). Уговор о остави заменљивих ствари се често закључивао на дужи период, те су депозитари (често банкари), знајући да ће ствари (најчешће новац) остати код њих дуже време почели да их дају у зајам трећим лицима, уз наплаћивање камате (Николић, 2001: 448). Тако је једна од основних одлика депозита у римском праву била да је потребно да се врати иста ствар која је и предата на чување, модификована, и уместо враћања исте ствари, установљена је обавеза да се врати ствар исте врсте и количине. У то време није био познат уговор о штедњи, уговор о текућем рачуну, о ускладиштењу, па су ови послови обављани у форми нередовног (неправог) депозита (Стојчевић, 1985: 257).

У раду ће, кроз анализу особина уговора о нередовној остави, бити указано на сличности и разлике са редовном оставом у Риму и у важећем српском законодавству, са освртом на решења из упоредног права. Са друге стране, биће анализирани и новонастали именовани уговори, кроз разматрање сличности и разлика са основним уговором о нередовној остави. Сматрамо да је веома значајно указати на везу неких савремених уговора, у овом случају уговора привредног права, који се заснивају на основној сврси уговора о остави која се није мењала кроз дугу историју, као и на способност Римљана да својим практичним духом и великим правничким знањем уче неке принципе који су се задржали до данас.

Уговори привредног права који ће бити анализирани у светлу поекла из уговора о нередовној остави су уговор о банкарском новчаном депозиту, уговор о улогу на штедњу и уговор о ускладиштењу (у случају

збирног складиштења). Због комплексности ових уговора, предмет анализе ће бити само њихове особине које су се задржале из римског права.

2. Особине које издвајају нередовну (неправу) оставу од редовне оставе

У савременом праву се уочава неколико особина, које уговор о нередовној остави издвајају од уговора о редовној остави, а које су се задржале из римског права. Ове особине су последица слободе уговарања странака, које су слободне да уговоре другачија правила од уобичајених за уговор о остави.

Оно што представља основну разлику између ових уговора је, пре свега, предмет уговора. Код уговора о нередовној остави предмет је увек заменљива ствар. Под заменљивим стварима се у нашем праву подразумевају оне ствари које се могу заменити другим стварима истих или сличних својстава. Међутим, то не значи да ће увек бити реч о нередовном депозиту, када је предмет оставе заменљива ствар. Нередовна остава је у српском позитивном праву изузетак и мора бити изричито уговорена, док се нешто другачије решење налази у Швајцарском грађанском законнику где се претпоставља да је у питању нередовна остава увек када је предмет уговора о остави новац (Николић, 2001: 450).

Значајну разлику представља и право употребе ствари, која је у римском, као и у савременом праву, када је у питању уговор о остави, забрањена. Употреба ствари предате на чување се у римском праву сматрала крађом употребе - *furtum ius*. И у савременом праву, одредбе које начелно забрањују употребу ствари предатих на чување од стране оставопримца постоје, како у нашем, тако и у упоредном праву, али уз одређене изузетке. Оставопримац мора да се уздржи од употребе ствари, јер ће у супротном дуговати оставодавцу одговарајућу накнаду, а одговараће и за случајну пропаст или оштећење ствари. Његова одговорност је проширена због поступања супротно уговору и недозвољене употребе ствари. Упоредна права остављају могућност да се употреба ствари дозволи прећутно или изричито - уговором (Белгија, Немачка) или ако је то неопходно због очувања ствари (Енглеска) (Von Bar, Clive, 2009: 1815). У Француском грађанском законнику је, такође, искључена могућност да оставопримац користи ствар.² Могућност коришћења ствари постоји само уколико је то изричито наведено у уговору или се може претпоставити на основу других одредби уговора (CollartDutilleul, Delebecque, 2007: 743). Према аустријском праву,

² <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20200714>

употреба ствари од стране оставопримца није дозвољена, а уколико се у току трајања уговора употреба дозволи, уговор о остави се ковертује у уговор о зајму. У Закону о облигационим односима, дозвољена је употреба ствари која је предмет депозита у случају неправне оставе. Оставопримац има право да ствар која му је предата на чување потроши, али је у обавези да врати исту количину ствари исте врсте.³ Ово правило је постојало и у римском праву, где се, такође, враћала једнака количина и врста ствари (Еиснер, Хорват, 1948: 409).

Разлика између уговора о остави и нередовне оставе у погледу употребе ствари, повлачи са собом још неке разлике овог уговора са његовим основним обликом.

С обзиром на то да оставопримац код нередовне оставе добија овлашћења на ствари, која су својствена власнику, сматра се да на њега прелази својина на предмету нередовне оставе, а не државина као код редовног уговора о остави. Ова особина нередовне оставе је карактеристична само за овај модалитет уговора о остави. У Немачком и Руском грађанском законнику је изричито предвиђено да је за настанак уговора о неправној остави неопходна уговорна одредба из које се види да на оставопримца прелази својина на ствари (Николић, 2001: 451). Међутим, у нашем Закону о облигационим односима, није изричито речено да на оставопримца код нередовне оставе прелази својина на ствари, али се то може посредно закључити из овлашћења које он добија – да ствар потроши, као и упућивања на сходну примену правила која регулишу уговор о зајму. У правима која предвиђају да ће се на нередовну оставу примењивати правила уговора о зајму, као што је и наше право, очигледно је да се претпоставља прелаз својине на оставопримца, иако се изричито не наводи, јер код уговора о зајму својина на предмету зајма увек прелази на зајмопримца.⁴ Ова карактеристика уговора о нередовној остави, са собом повлачи и разлику у одговорности, па тако ризик случајне пропасти ствари код нередовне оставе сноси оставопримац, док овај ризик код редовне оставе сноси оставодавац. У Француском грађанском законнику је, такође, прихваћено правило „*res perit domino*“, па се преносом својине, преноси и одговорност за случајну пропаст и оштећење ствари на оставопримца (ако ствар про-

³Чл. 722. Закона о облигационим односима - 300, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и Сл. лист СРЈ, бр. 31/93, Сл. лист СЦГ, бр. 1/2003 – Уставна повеља и Сл. гласник РС, бр. 18/2020.

⁴Чл. 557. Закона о облигационим односима - 300, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и Сл. лист СРЈ, бр. 31/93, Сл. лист СЦГ, бр. 1/2003 – Уставна повеља и Сл. гласник РС, бр. 18/2020.

падне, с обзиром на то да „*genera non pereunt*“, оставопримац је дужан да врати исту врсту и количину ствари коју је примио) (Benabent, 2001: 481).

Последица права оставопримца код нередовне оставе да заменљиву ствар користи, потроши или располаже њоме је враћање, не исте ствари која је предата на чување, као код уговора о редовној остави, већ исте врсте и количине ствари. Дакле, обавеза оставопримца није индивидуална, већ генерична (Мораит, 1997: 329).

Као што се из претходног излагања о нередовној остави може закључити, она се веома разликује од уговора о редовној остави. Разлике су толике, да се приближава уговору о зајму. Класични правници су уговор о нередовној остави сматрали уговором о зајму, па је поверилац могао да користи *condictio certae rei*, а камату је могао да тражи само ако му је била обећана посебном стипулацијом. Павле у Сентенцијама пише: „*Si pecuniam deposuero eamque tibi permisero, mutua magis videtur quam deposita ac per hoc periculo tuo erit*“⁵, односно „Ако оставим код тебе новац и дозволим ти да га користиш, пре ће бити да је новац позајмљен, него депонован“. Међутим, Јустинијан је прихватио мишљење Папинијана да неправна остава представља једну врсту оставе, тако да је давање новца на чување са правом оставопримца да га користи у *Digestama* квалификовано као *depositum irregulare* (Николић, 2001: 458). Поверилац је могао да користи *actio depositi* и депозитар је морао да врати све користи (камате), и оне које су се заснивале на неформалном уговору – пакту (Хорват, 2008: 341).

Дилеме о правној природи нередовне оставе су се наставиле и у савременом праву, па тако углавном теоретичари нередовни депозит сматрају мешовитим уговором, који има елементе уговора о остави и уговора о зајму (Стојчевић, 1960: 139; Перовић, 1990: 748). Професор Благојевић је сматрао да је у питању уговор о зајму, са примесама уговора о остави, при чему се те примесе јављају са мањим или већим интензитетом (Благојевић, 1947: 186). Од зајма, овај уговор се разликује по томе што се зајам закључује у интересу дужника - зајмопримца, а депозит у интересу оставодавца (Пухан, 1977: 308). Ова разлика се може сматрати одлучујућом за разграничење ова два уговора. Циљ и основни мотив за закључење нередовне оставе је чување туђих ствари, а циљ уговора о зајму коришћење туђих ствари. Такође, зајам је посао *stricti iuris*, а депозит *bonae fidei* и, као што је већ поменуто, депозитар је дужан да врати и плодове, а дужник код зајма само ако је то уговорено. Оставопримац је дужан да врати ствари које су предмет оставе чим их оставодавац затражи и у месту где су му предате на чување, односно где се чувају, а зајмопримац тек по истеку уговореног

⁵<http://ancientrome.ru/ius/library/collatio/collatio.htm>

рока и то у месту где је имао пребивалиште односно, седиште у време настанка обавезе, осим када се ради о новчаној обавези која је доносива (Николић, 2001: 457).

У Закону о облигационим односима је предвиђено да за нередовни депозит важе правила уговора о зајму, па можемо рећи да је на овај мешовит уговор једним делом примењена теорија апсорпције, по којој један елемент мешовитог уговора, који се сматра најбитнијим, „апсорбује“ остале, мање битне елементе, па се на читав уговор примењују правила која важе за тај елемент уговора (Перовић, Стојановић, 1980: 511). Међутим, у Закону није у потпуности прихваћена теорија апсорпције, јер је предвиђено да када се ради о питањима која се тичу времена и места враћања, важе правила уговора о остави.⁶ Ова правила су диспозитивне природе, што значи да ће се применити тек ако стране нису ништа друго уговориле.

Како употреба ствари поверене на чување није одлика редовног депозита, већ нередовног, модалитетом нередовне оставе се може сматрати и давање незаменљиве ствари на чување уз овлашћење да се та ствар употребљава. Овакав уговор о остави је регулисан чланом 716. став 3. 300 и приближава се уговору о послузи, па је Закон прописао да ће се на овакав уговор примењивати правила која се односе на уговор о послузи, а само у погледу питања која се односе на време и место враћања ће се примењивати одредбе које се односе на уговор о остави. Дакле, и у случају овог мешовитог уговора је у Закону о облигационим односима једним делом примењена теорија апсорпције, осим у погледу времена и места враћања поверене ствари, па се може рећи и да је у питању теорија комбинације.

Посматрајући све врсте уговора о остави, долазимо до закључка да је прелазак својине на оставопримца особина која се јавља само код нередовне оставе. Међутим, заменљиве ствари као предмет оставе и генерична обавеза враћања се јављају и код других врста уговора о остави, које због ових сличности са нередовном оставом могу да се сматрају њеним подврстама (збирна, квантитативна остава).

2.1. Збирна остава

Збирна остава постоји када оставодавац преда на чување одређену количину заменљивих ствари, које оставопримац може чувати помешане са стварима других оставодаваца исте врсте. Уколико је збирно чување

⁶Чл. 722. Закона о облигационим односима - 300, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и Сл. лист СРЈ, бр. 31/93, Сл. лист СЦГ, бр. 1/2003 – Уставна повеља и Сл. гласник РС, бр. 18/2020.

уобичајено, сматра се да су оставодавци пристали на мешање са стварима других оставодаваца и без изричите сагласности (Стојчевић, 1985: 140).

Збирна остава није постојала у римском праву као посебна врста уговора о остави. Збирна остава се у савременом праву сматра модалитетом редовне оставе, али је неки теоретичари посматрају и као подврсту нередовне оставе. Као такву је посматра професор Мораит, заједно са квантитативном оставом (Мораит, 1997: 329). Постоје сличности између нередовне и збирне оставе, које иду у прилог дефинисању збирне оставе као врсте нередовне оставе, али постоје и разлике између ова два института. Када су у питању сличности, то је пре свега врста ствари које су предмет ових уговора – заменљиве ствари. Ова сличност нужно повлачи још једну, а то је генерична обавеза враћања. Основна разлика је у томе што код збирне оставе, иако се ради о заменљивим стварима, као и код нередовне оставе, оставопримац не стиче право својине на њима. Он има само државину, као и код редовне оставе, тако да ризик случајне пропасти ствари сноси оставодавац, као власник. Сви оставодавци постају сувласници ствари које су дате на чување са аликвотним делом који одговара количини коју су предали на чување. Оставопримац код збирне оставе нема право да ствари које су предмет оставе потроши, док је то код нередовне оставе дозвољено. Као што се из наведених аргумената види, разлике између уговора о збирној и нередовној остави нису занемарљиве, али ипак преовладавају ставови да је збирна остава модалитет нередовне оставе, јер су предмет уговора о збирној остави заменљиве ствари и оставопримац није дужан да врати исту ствар, већ исту количину исте врсте ствари.

2.2. Квантитативна остава

Ова врста оставе постоји када је оставопримцу дата на чување заменљива ствар, коју је дужан да чува одвојено од својих ствари, уз овлашћење да не врати исту ствар коју је примио, већ другу ствар исте врсте и квалитета (Мораит, 1997: 329). Ова врста оставе, као и збирна остава, може да се сматра подврстом нередовне оставе, јер се ради о заменљивим стварима и оставопримац није дужан да врати исту ствар коју је примио на чување. Ипак, постоје и разлике између ових модалитета оставе, па тако код квантитативне оставе оставопримац не постаје власник ствари, већ је, као и код редовне и код збирне оставе, он само држалац, детентор. Самим тим оставопримац не сноси ризик случајне пропасти ствари. Он не може да их употребљава, потроши или да располаже њима на неки други начин. Међутим, код квантитативне оставе оставопримац има право да мења поједине комаде, уз обавезу да их надокнади комадима исте врсте и квалитета што значи да на комадима које је извадио из количине стиче

право својине, чиме је ублажена разлика између квантитативне и нередовне оставе (Николић, 2001: 457). Квантитативна остава има сличности са збирном оставом, али оставопримац у случају квантитативне оставе не чува ствари различитих оставодаваца помешане, па самим тим не долази до сусвојине (Перовић, 1990: 754).

3. Именовани уговори савременог права који су настали на темељу уговора о нередовној остави

Као што је раније у раду поменуто, *depositum irregulare* се у Риму појавио код банкара и власника јавних складишта, а у другој половини републике и првим вековима принципата је био нарочито коришћен, из разлога што Римљани нису познавали уговоре о штедњи, текућем рачуну и јавним складиштима.

Како су се са развојем привреде и робног промета, мењали и прописи који регулишу ову област, било је неминовно да се уговори банкарског права, с обзиром на њихов значај, издвоје из уговора о остави и буду регулисани као посебни, именовани уговори. Неки од њих су за темељ имали уговор о редовној остави (нпр. уговор о новчаном депозиту), док су други за темељ имали уговор о нередовној остави (уговор о новчаном депозиту, уговор о улогу на штедњу). Уговор о ускладиштењу несумњиво води порекло из уговора о остави, а за збирно ускладиштење се може рећи да води порекло из збирне (скупне) оставе.

3.1. Уговор о новчаном депозиту

Када се посматра правна природа банкарског новчаног депозита, не може се пренебрегнути његова сличност са посебном врстом оставе - нередовном оставом, односно *depositum irregulare* у римском праву.

Уговор о банкарском новчаном депозиту је такав банкарски посао код кога се банка обавезује да прими, а депонент да положи код банке одређени новчани износ. Банка тим износом може располагати, а дужна је да га врати према условима који су предвиђени уговором о банкарском новчаном депозиту. Ово несумњиво подсећа на дефиницију нередовног депозита, како у римском, тако и у савременом праву. Код банкарског новчаног депозита депозитар је увек банка, а предмет је, како сам назив каже – новац (Миленовић, 1998: 82). Како је новац типичан пример генеричке и потрошне ствари, погодан је да буде предмет новчаног депозита. Камата коју добија депонент може се сматрати плодом новца положеног у банку на чување.

Мишљења правних теоретичара су подељена по питању правне природе банкарског новчаног депозита. Неки од њих, овај уговор сматрају једном врстом зајма (Јанковец, 1999: 595, Благојевић, Круљ, 1980: 1622), док га други сматрају једном врстом оставе (Антонијевић, 1986: 466; Шогоров, 2009: 99). Онај део теорије који сматра да уговор о банкарском новчаном депозиту потиче из зајма приликом изношења аргумената врши поређење са редовним уговором о остави. У прилог мишљењу да је уговор о банкарском новчаном депозиту врста зајма, наводи се право располагања, чињеница да предмет уговора чине искључиво заменљиве ствари и чињеница да банка плаћа камату за коришћење депонованих новчаних средстава, као и зајмопримац, док код уговора о редовној остави право на накнаду може имати оставопримац, а не оставодавац (Благојевић, Круљ, 1980: 1622).

Присталице становишта да уговор о банкарском новчаном депозиту потиче из уговора о остави, упоређују овај уговор са нередовним оставом и наводе да оставопримац, као и банка, може да користи заменљиву ствар, стиче право својине на њој и има обавезу враћања исте количине исте врсте ствари. Они наводе да код уговора о банкарском новчаном депозиту не постоји воља депонената да депозитар користи депонована средства, док та воља постоји код зајмодавца. То се може најизраженије видети код новчаног депозита по виђењу (Шогоров, 2009: 98). Код уговора о остави у римском праву, сврха уговора је било чување ствари, као што је и сада, основни циљ депонента када ставља новац у банку, држање новца на сигурном месту (Шогоров, 2009: 98), што је још једна сличност са уговором о остави.

Такође, код уговора о новчаном депозиту, депонент може располагати новцем и за време трајања уговора о новчаном депозиту, док код уговора о зајму, зајмодавац не може користити позајмљена средства за време трајања уговора о зајму. Право располагања зајмодавца престаје са преласком права својине на зајмопримца (Шогоров, 2009: 99).

Има и теоретичара који сматрају да се суштина правне природе уговора о новчаном депозиту налази управо између уговора о остави и уговора о зајму, те да је најисправније оно решење које је прихватио Закон о облигационим односима, третирајући уговор о новчаном депозиту као самосталан уговор (Манојловић, 1996: 720).

3.2. Уговор о улогу на штедњу

Уговору о банкарском новчаном депозиту је врло сличан улог на штедњу. Према неким ауторима, по свом карактеру, уговор о улогу на штедњу се сматра посебном врстом уговора о новчаном депозиту (Шого-

ров, 2009: 104). Код овог уговора банка или друга финансијска организација стиче својину на депонованом новцу, може да га користи и дужна је да врати исту количину исте врсте ствари – што је у овом случају новац. Као што је оставопримац, како у римском тако и у савременом праву, дужан да приликом окончања уговора о остави врати и плодове, тако је и организација која је примила улог на штедњу приликом окончања уговора обавезна на враћање цивилног плода – камате. Камата је карактеристична за (теретни) зајам, на чију употребу приликом регулисања нередовне оставе упућује члан 722. 300.

3.3. Уговор о ускладиштењу

У Закону о облигационим односима уговор о ускладиштењу је именовани уговор, али упућивање на сходну примену правила која важе за уговор о остави⁷, као и регулисање на истом месту, несумњиво указују на порекло уговора о ускладиштењу из уговора о остави. И у римском и у савременом праву, код редовне оставе оставопримац и складиштар немају овлашћење да ствар која им је предата на чување користе и дужни су да врате тачно ону ствар која им је предата. Међутим, у случају збирне оставе, оставопримац, односно, складиштар нису дужни да врате исту ствар коју су примили, већ исту количину исте врсте ствари, истог квалитета. Уговор о ускладиштењу који предвиђа заједничку оставу може се сматрати наследником уговора о нередовној остави римског права, тачније његове подврсте – збирне оставе.

Складиштар је дужан да ускладиштене ствари свих оставодаваца чува одвојено, осим ако постоји пристанак оставодавца за спајање заменљивих ствари исте врсте и каквоће или уколико се ради о стварима које се очигледно могу мешати без штете за оставодавца. Претпоставља се да ће складиштар, с обзиром на његово искуство, као и то да су углавном складишта специјализована за чување једне врсте робе па је складиштар упознат са природом ствари која је предмет складиштења, бити способан да правилно процени да ли се нека ствар „очигледно може мешати“. Ово правило постоји у нашем праву, али и у правима других земаља (Француска, Швајцарска), па и у земљама са англо-саксонском правном традицијом (САД), да би се омогућило преузимање робе од складиштара у сваком тренутку, као и њено лакше идентификовање. С обзиром на то да роба која се поверава на чување може имати нека својства која је издвајају од робе исте врсте и квалитета, а која су позната само оставодавцу, њему је

⁷Чл. 739. Закона о облигационим односима - 300, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и Сл. лист СРЈ, бр. 31/93, Сл. лист СЦГ, бр. 1/2003 – Уставна повеља и Сл. гласник РС, бр. 18/2020.

остављено да одлучи да ли жели да његова роба буде помешана са робом других оставодаваца. У праву Швајцарске и Немачке је, на пример, мешање заменљиве робе дозвољено искључиво уз пристанак оставодавца, док је Једнообразним трговачким закоником у САД дозвољено мешање у изузетним ситуацијама, у специјализованим складиштима (нпр. у силосима). За складиштаре је овакав начин чувања робе погодан, јер смањује трошкове и омогућава рационалније коришћење простора, а за оставодавца је овакав начин чувања јефтинији. Ускладиштена ствар више није индивидуално одређена и својински однос који је до тада постојао на роби се претвара у сусвојински однос (Аранђеловић, 1990: 25).

4. Закључак

Намера аутора је била да укаже на особине уговора о нередовној остави, које ову врсту оставе издвајају у посебну категорију у односу на редовну оставу. Након прављења ове дистинкције, указано је на облике уговора о нередовној остави у којима се он јавља у српском савременом праву. Рецепцијом римског права од стране великог броја земаља са континентално-правном традицијом, осим у нашем праву, врсте уговора о остави су на врло сличан начин регулисане и у правима других земаља.

Анализирајући уговор о нередовној остави кроз његову историју, дошло се до закључка да је, иако је дошло до великих друштвених, економских и културних промена у односу на време када је овај уговор настао, он задржао основна обележја која је имао у римском праву. Иако је сврха закључења уговора остала иста, дошло је до промена у њиховим особинама, правима и обавезама странака и у погледу одговорности, што их чини посебним, именованим уговорима. С обзиром на развијеност привреде, саобраћаја, туризма, развој нових врста уговора о остави из основног уговора је сасвим разумљив. Уговори савременог права који су се развили на темељу уговора о нередовној остави римског права, с обзиром на област у којој се користе, стекли су нове особине које их чине комплекснијим, али је основни мотив за закључење уговора свима остао исти – чување заменљивих ствари.

Три врсте уговора о остави које су постојале у римском праву - *depositum miserabile*, *depositum irregulare* и *depositum in sequestrem*, задржале су се до данас, у нешто измењеном облику. Нередовна остава је врста уговора о остави која се највише удаљава од редовне оставе, а приближава уговору о зајму. За то су заслужне њене особине, које су се задржале из римског права. Пре свега то је дозвољена употреба заменљиве ствари која је предмет оставе, уз обавезу да се врати иста количина исте врсте

ствари. Како оставопримац добија овлашћења према ствари која су карактеристична за власника ствари, сматра се да на њега прелази својина на ствари. И начин на који је Закон о облигационим односима регулисао уговор о нередовној остави – као уговор на који ће примењивати правила уговора о зајму, а само за регулисање времена и места враћања, правила која важе за уговор о остави, говоре у прилог теоријама да је овај уговор врло близак зајму. Међутим, иако се доста разликује од редовне оставе, нередовна остава је несумњиво задржала особине ове врсте оставе из римског права. Као посебни видови нередовне оставе могу се посматрати и збирна и квантитативна остава, али са тенденцијом у савременом праву за издвајањем ових модалитета нередовне оставе као посебних врста уговора о остави.

Depositum irregulare је допринео развоју банкарских послова у Риму. Сам назив банкарских депозитних послова савременог права указује на њихово порекло из уговора о остави, односно *deposituma* у римском праву. Иако ови уговори нису регулисани у делу Закона о облигационим односима који се односи на оставу, из њихових особина, а пре свега из основне сврхе закључења ових уговора, а то је чување ствари, види се њихова повезаност са уговором о остави. Код уговора о новчаном депозиту и код уговора о улогу на штедњу се ради о поверавању покретне ствари на чување депозитару и о њеном враћању депоненту.

У нашем праву, уговор о ускладиштењу је именован уговор, који је у Закону о облигационим односима посебно регулисан, али упућивање на сходну примену правила која важе за уговор о остави, несумњиво указује на порекло уговора о ускладиштењу из уговора о остави. У случају збирног ускладиштења складиштар није дужан да врати исту ствар коју је примио, већ исту количину исте врсте ствари, истог квалитета, што овај модалитет уговора о ускладиштењу повезује са уговором о нередовној остави.

Римљани су успели да у време робовласничког друштва, натуралне привреде и трговине која је тек отпочињала свој развој уоче неке универзалне принципе када је у питању чување туђе ствари, који се примењују и данас, после толико година. Због тога сматрамо да је врло значајно проучити врсте ових уговора у њиховом изворном облику и упоредити их са врстама уговора о остави у савременом праву. Резултат ове активности је закључак да се велики део правила, која су важила за уговор о нередовној остави у римском праву, задржао до данас. У савременом праву се све мање користи нередовна остава, јер су се поједини послови који су раније обављани у виду нередовне оставе, издвојили из ње и регулисани су као посебни уговори, на које је у раду указано. То је још један разлог за про-

учавање уговора о нередовној остави, као и његовог порекла, јер је једини начин да се схвати суштина неког института управо праћење његове еволуције.

Референце

Ајзнер, Бартолд, Хорват, Маријан, *Римско право*, Накладни завод Хрватске, Загреб 1984;

Антонијевић, Зоран, *Привредно право: организације удруженог рада и послови промета*, Савремена администрација, Београд 1986;

Аранђеловић, Светислав, *Уговор о ускладиштењу*, Институт друштвених наука, Центар за правна и политиколошка истраживања, Београд 1990;

Benabent, Alain, *Droit civil, Les contrats speciaux civils et commerciaux*, Montchrestien, Paris 2001;

Благојевић, Борислав, *Римско право, белешке по предавањима Борислава Т. Благојевића, Одбор за уџбенике Стручног удружења студената права*, Београд 1946;

Благојевић, Борислав, Круљ, Врлета, *Коментар Закона о облигационим односима*, Савремена администрација, Београд 1980;

Collart Dutilleul, Francois, Delebecque, Philippe, *Contrats civils et commerciaux*, Dalloz, Paris 2007;

Бујуклић, Жика, *Римско приватно право*, Правни факултет, Београд 2011;

Бујуклић, Жика, *Forum romanum*, Правни факултет - Центар за издаваштво и информисање, Београд 2009;

Хорват, Маријан, *Римско право*, Правни факултет, Загреб 2008;

Јанковец, Ивица, *Привредно право*, Београд, 1990;

Маленица, Антун, *Римско право*, Правни факултет – Центар за издавачку делатност, Нови Сад 2008;

Манојловић, Дејан, Перспектива депозита грађана у банкама, *Правни живот*, Београд, 10/1996;

Марковић, Лазар, *Облигационо право*, Класици југословенског права, Службени лист СРЈ, Београд 1997;

Мијачић, Мирса, *Облигациони уговори*, Савремена администрација, Београд 1988;

Миленовић, Дара, Уговор о банкарском новчаном депозиту, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 38/39/1998, стр 80-86;

Мораит, Бранко, *Облигационо право: књига прва*, Правни факултет, Бања Лука 1997;

Наумовски, Гоце, Бучковски, Владо, Игњатовић, Марија, Симоновска, Маја, „Потврда концепта римског депозита у савременом македонском праву“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 63/2012, стр. 217-228-7;

Николић, Ђорђе, „Неправа остава“, *Правни живот*, Београд, 10/2001;

Перовић, Слободан, *Коментар закона о облигационим односима*, Београд, 1995;

Перовић, Слободан, *Облигационо право: књига прва*, Службени лист СФРЈ, Београд 1990;

Перовић, Слободан, Стојановић, Драгољуб, *Коментар Закона о облигационим односима – Коментар ЗОО*, Културни центар, Горњи Милановац 1980;

Пухан Иво, *Римско право*, Научна књига, Београд 1977;

Станојевић, Обрад, *Римско право*, Службени лист СЦГ, Београд 2010;

Стојчевић, Драгомир, *Римско облигационо право*, Завод за издавање уџбеника НРС, Београд 1960;

Стојчевић, Драгомир, *Римско приватно право*, Савремена администрација, Београд 1985;

Шогоров, Стеван, *Банкарско право*, Београд 2009;

Vermelle, Georges, *Les contrats speciaux*, Dalloz, Paris 1998;

Von Bar, Christian, Clive, Eric (editors), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, Vol.II, Sellier, Munich 2009;

Закон о облигационим односима - ЗОО, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и Сл. лист СРЈ, бр. 31/93, Сл. лист СЦГ, бр. 1/2003– Уставна повеља и Сл. гласник РС, бр. 18/2020;

<http://www.legifrance.gouv.fr>, 14. 07.2020. године;

<http://ancientrome.ru> 14. 07. 2020. године.

Резиме

Циљ овог рада је да укаже на утицај правила о нередовној остави из римског права, на савремене облике овог уговора. Уговор о нередовној остави, какав је постојао у римском праву, одговарао је тадашњим условима робовласничког друштва, које је било засновано на експлоатацији, са неограниченим приватним власништвом. С обзиром на велике друштвене, економске и културне промене до којих је дошло од тог времена до данас, разумљиво је да је овај уговор претрпео промене. Међутим, иако разлике несумњиво постоје, велики број особина овог уговора, као и обавеза уговорних страна и правила о одговорности су се задржали до данас. Због тога сматрамо да је значајно проучити правила која су важила за ову врсту уговора о остави у римском праву, јер су управо та правила била темељ, како за регулисање овог уговора у савременом праву, тако и за развој нових уговора чија је суштина чување туђе ствари.

У раду је, кроз анализу особина уговора о нередовној остави које су важиле у римском праву, а задржане су и у савременом праву, указано на сличности и разлике са редовном оставом у Риму и у важећем српском законодавству, са освртом на решења из упоредног права. Са друге стране, анализирају се и новонастали именовани уговори, кроз разматрање сличности и разлика са основним уговором о нередовној остави. Сматрамо да је веома значајно указати на везу неких савремених уговора, у овом случају чак уговора привредног права, који се заснивају на основној сврси уговора о остави која се није мењала кроз дугу историју, као и на способност Римљана да својим практичним духом и великим правничким знањем уоче неке принципе који су се задржали до данас. Уговори савременог права који су се развили на темељу уговора о нередовној остави римског права, с обзиром на област у којој се користе, стекли су нове особине које их чине комплекснијим, али је основни мотив за закључење уговора свима остао исти – чување заменљивих ствари.

Нередовна остава је врста уговора о остави која се највише удаљава од редовне оставе, а приближава уговору о зајму. Међутим, иако се доста разликује од редовне оставе, нередовна остава је несумњиво задржала особине ове врсте оставе из римског права. Као посебни видови нередовне оставе могу се посматрати и скупна и квантитативна остава, јер је и њихов предмет заменљива ствар и за оставопримца настаје обавеза враћања исте количине исте врсте ствари. Сам назив банкарских депозитних послова указује на њихово порекло из уговора о остави, односно *depositum*-а у римском праву. Иако ови уговори нису регулисани у делу Закона о облигационим односима, који се односи на оставу, из њихових особина, а пре

свега из основне сврхе закључења ових уговора, а то је чување туђе ствари, види се њихова повезаност са уговором о остави. Уговор о ускладиштењу је, такође, именован уговор, међутим упућивање на сходну примену правила која важе за уговор о остави, несумњиво указује на порекло уговора о ускладиштењу из уговора о остави. У случају збирног ускладиштења складиштар није дужан да врати исту ствар коју је примио, већ исту количину исте врсте ствари, истог квалитета, што овај модалитет уговора о ускладиштењу повезује са уговором о нередовној остави.

Римљани су успели да уоче неке универзалне принципе када је у питању чување туђе ствари који се примењују и данас, после толико година. С обзиром на велики значај уговора о остави у практичном правном животу, сматрали смо да је врло корисно проучити врсте овог уговора у њиховом изворном облику и упоредити их са врстама уговора о остави у савременом праву. Изучавање корена једног института је прави пут за схватање његове суштине.